№ 75 Մայիսի 29 (Մայիսի 11) 1881 Մայիսի 29 (Մայիսի 11) № 75

ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուռ. կես տարվանը 6 բուռ։
Առանձին համարները 3 կոպեկով։

Թերթը լույս է տալիս Մշոյ Խմբագրատան մեջ։

Ստացողներին տրվում են Մշոյ Խմբագրատան մեջ։

Redaktor. Redakcia «Mshak»

Խմբագրատունը բաց է առաւաւոտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տան օրերից)

Ձեռագրերը չեն տարվում է ամեն լեզուով։

Ցայտագրությունների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հրէաների ջարդը։—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Երեւանից։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Միջազգային կոնֆերենցիա։ Խաղաղ Նամակ Գերմանիայից։—ԻՍԱՆՆ ԼՈՒՐԵՐ։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։ — ՑԱՆՑԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Դաւիթ բէկ։

ՀՐԷԱՆԵՐԻ ՋԱՐԴԸ

—

Վերջին օրերը Ռուսաստանի մի քանի անկիւնում կատարված հրէաների ջարդը ասելի է տալիս մայրաքաղաքների ուսումնասիրի ազատասիրա մասին յիշել այն իրողությունը որ ուսս հրէաները բաշտասան օրենքներին ենթարկվելով, տարբերնակ բնաւորություն են ստացել։

Հրէաներին արգելված է մշտապէս բնակիլ ամրոցք Ռուսաստանում, բացի եւրոպական Ռուսաստանի Հարաւային նահանգների մի քանի տեղերից։ Մի և նոյն ժամանակ նրանց արգելված է գնել հողային կալուածներ։ Այդպիսով հրէաները մի տեղ են խմբվում, առանց միջոց ունենալու բացի մանրավաճառութեան, գինեվաճառութեան և վաշխառութեան, ուրիշ որ և է գործերով պարապելու։ Հրէայի առջև բաց չէ այն բոլոր ուսումնական, պետական, հասարակական գործունեութիւնների ասպարեզը, որ բաց է քրիստոնեայ գաւառացիներին պատճառով ուսս քաղաքացուն։

Իր բացառական դրութեան շնորհով հրէան դարձել է վաշխառու և հարստահարիչ։

Որքան ուժեղացրէք ուսս ամրոցի տգիտութիւնը և մոլեռանդութիւնը։ Գիւղացին պէտք է պետական կամ հասարակական հարկը վճարի։ Նա փող չունի և դիմում է ուսս կամ հրէայ վաշխառուին մեծ տոկոսներով նրանցից փոխ առնելով մի յայտնի գումար։ Բայց քրիստոնեայ հասարակական վաշխառուն ինչքան էլ հարստահարի մուժիկին, սա այն ասոնձան վրդովված չի լինի նրա դէմ, որքան հրէայի դէմ։ Թէև երբեմն էլ միատեսակ խոշոր տոկոսներ են վերառնում, որովհետև մէկը քրիստոնեայ է, իսկ միւսը հրէայ....

Բացի տարանից „Գոյսա՝ լրագրերը ուշադրութիւն է դարձնում և այն տխրության երանգների վրա, որ վերջին տարիներս ուսս մամուլի խաւարասէր մասը իր յոգուածներով անընդհատ աշխատում էր գրգռել ամբոխի մոլեռանդութիւնը հրէաների դէմ։ Այդ խաւարասէր լրագրերի ասածով ամեն անաջողութիւն, ամեն անհասկանալի տառապանքի մէջ մեղաւոր էին հրէաները։ Ժողովրդը տարուց, ընտրացաս ամեն դիպուածում թափել իր դժգոհութիւնը հրէաների վրա, ամեն իր դժբաղդութեան մէջ նրանց մեղադրել։

Ահա այն ծառայութիւնները որ մամուլը անում է հասարակութեան պատճառով ուսս քաղաքացուն։

Ինչ է։

Ուրեմն ունեցողներ ուսս ամրոցի տգիտութիւնը և մոլեռանդութիւնը։ Գիւղացին պէտք է պետական կամ հասարակական հարկերի հարը վճարի։ Նա փող չունի և դիմում է ուսս կամ հրէայ վաշխառուին մեծ տոկոսներով նրանցից փոխ առնելով մի յայտնի գումար։ Բայց քրիստոնեայ հասարակական վաշխառուն ինչքան էլ հարստահարի մուժիկին, սա այն ասոնձան վրդովված չի լինի նրա դէմ, որքան հրէայի դէմ։ Թէև երբեմն էլ միատեսակ խոշոր տոկոսներ են վերառնում, որովհետև մէկը քրիստոնեայ է, իսկ միւսը հրէայ....

Բացի տարանից „Գոյսա՝ լրագրերը ուշադրութիւն է դարձնում և այն տխրության երանգների վրա, որ վերջին տարիներս ուսս մամուլի խաւարասէր մասը իր յոգուածներով անընդհատ աշխատում էր գրգռել ամբոխի մոլեռանդութիւնը հրէաների դէմ։ Այդ խաւարասէր լրագրերի ասածով ամեն անաջողութիւն, ամեն անհասկանալի տառապանքի մէջ մեղաւոր էին հրէաները։ Ժողովրդը տարուց, ընտրացաս ամեն դիպուածում թափել իր դժգոհութիւնը հրէաների վրա, ամեն իր դժբաղդութեան մէջ նրանց մեղադրել։

Ահա այն ծառայութիւնները որ մամուլը անում է խաւարասէրները իրանց ազգին և ինչ հետևանքի կարող է հասցնել մոլեռանդութիւնը ոչ ուսական։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

Մարտի 25-ին

Տասներեք 81 թուականը չը կոխած՝ ինքս քեզ տխրանալ էի որ գալիք չորքոտանի մի նամակ ուղարկեմ «Մշակի» ընթերցողներին՝ անպիտ կեանքին վերաբերեալ, և կարծում էի մինչդամայն ուրախացնել։ Բայց այս թուականը, տարաբաղդաբար, ինձ վրա ուրիշ ազդեցութիւն ունեցաւ, գնելով իմ առաջ բարոյական և նիւթական արգելութիւններ։

Չեմ կամենում բացատրել այդ երկուքին արգելութիւնների պատճառները, այլ կամենում եմ ասել որ նիւթ գրանք չը լինելին, ես յուսահատից մինչև այսոր չատ անկեղծութիւններ հաղորդած կը լինեի. որովհետև նիւթի պակասութիւն չը կար։

Այնքան առաջ կատարվում էին ուրախ ու տխուր իրողութիւններ, որոնցից՝ հենց թէ մից մարդասպանութիւն, քանի մի աւազակութիւն, ժառայության անհաւատարմութիւն և նենգութիւն, վարդանանց յիշատակին հանդէս հանդիսաւորութիւն, բարեգործական նպատակով ներկայացումներ և նուագածութիւն, հրապարակական յաշղաղ գասախոսութիւն, թեմական դպ. հոգաբարձութեան մէջ կատարված փոփոխութիւն, քաղաքային վարչութեան մէջ վեհած, բայց չը կատարած կարեւոր խնդիրներ, եկեղեցական երեցփոխանների ձեռքով կատարած ազատարար գործութիւններ. Ազատարար էայսոր ազատարար մանուկ ասելիս. եղած հոգեհանգստեան պաշտաւնեներ, այս մասին՝ Նորին վեհափառութեան կողմից ուղարկված եպիսկոպոսների սրբազան։ քարոզներ. նոր գանձապետին հաստատարարի մեռաւ. երգման հանդէսներ և այդ ասելիս նորին գեղազանգութեան կողմից արած կարգադրութիւններ որ՝ ամեն մի կրոնի պատասխանատուները երգուեն իրանց եկեղեցում. բայց դրան հակառակ՝ և ի գոյութիւն հասարակ ժողովրդեան. մեր մի քանի երեսելի հայերի երգումը ուսս եկեղեցում. այս ասելիս եղած տարաձայնությունը ժողովրդեան կողմից և այլն և այլն։

Ինչպէսի վրա չարժէ խոսել. կասէք դուք. համառայն եմ. Ներկայս էլ ասատ նիւթեր է տալիս մտածելու, գրելու. և մինչև գրելու։

Չը նայելով որ հանդամանքներս չեն նեղում ասելի բարգաղդի գիտել ընթացքի գործերը. այնու ամենայնիւ՝ լաւ է գալ մի բան ասել. քան թէ բարգաղդին չասել այլնչ։ Եւ ասելու համար չեմ սիրում այն մարդկանց. որոնք տարաբարութիւն ունենն մինչև վատը տեսնելու և գէշը գրելու. որոնք չարամտաց թեսանիցիր ու մանրակրկիտ են իրանց գործերի մէջ։ Ընդհանրապէս ցանկանում եմ նա որ գրածս լինի ասելի նիւթերդիր եղելութիւնների է ակամա մասների. քան թէ մանր գեղեցիկներից հանած եզրակացութիւններ. Ինձ ասելի գիտութիւն և բաւականութիւն են տալիս այն յոգուածները, որոնք նիւթերդիր են լինում ասարինութիւնքան. բարոյականի. քան թէ վատութիւնքան. չարագործութիւնքան։ Եւ այս չատ հասկանալի է։ Զարգացութիւններ յայտնող

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

—

2.

Տաճիկ վանքը կառուցված էր նոյն անունով ուանի մոտ և սկսում 896 թուից գոյութիւն ունէր։ Շարունակ վանքից բնակ Տաճիկը սիրուանում եղաւ Սիւնեաց տարբերակողների. որոնք այլ անունով կոչվում էին մարտագրքեր։ Տաճիկ մարտագրքերները թէև նանաչում էին Էջմիածնի Հայրապետի գերիշխանութիւնը, բայց մի և նոյն ժամանակ իրանց առանձին եպիսկոպոս կառավարութիւնն ունէին։

Վանքը շինված էր լեռնային գեղեցիկ մոտ՝ ինի բարձրանալիքի վրա. շրջապատած աշտարակներով և ամուր պարիսպներով. որոնք դրսից նրան ունէին մի անառիկ բերդի նմանութիւն էին տալիս։ Նրա առջևից բնված էին անտառի նման խոր և մթին ձորեր. որոնց միջով գուռով. որտեղով անցնում էր Արտանա գետը։ Շրջակայ բոլոր լեռները. որոնց ստոր գագաթները կորչում էին ամպերի մէջ. պատած էին խուլ. անանցանելի անտառներով։ Դեղի վանքը տանող ճանապարհները ընված էին նեղ փոսերի. տարափների կիրճերի միջով. որտեղից մի մարդ միայն կարող էր անց կենալ։ Մի մեռած հրացանաւոր բաւական էր կանգնեցնել մի որ և իցէ բանակ. որ թէպէտ չը տայրն մի տարողի լեցնեին մեռած գործել գնալի վանքը։ Դուցէ վանքի այդ անառիկ դրութիւնը. որ պաշտպանված էր բնական ամրութիւններով. պատճառ տուեց տեղափոխել այնտեղ Սիւնեաց աշխարհի արքեպիսկոպոսութեան մայր աթոռը. ժամանակի փոփոխիչներից անվտանգ պահելու համար։

Դաւիթ բէկի գրելով այստեղ կայնի՝ մի տրք նշանագրաս. տասն և երկու նեղմեսպանները. քանի և չորս վարդապետներ. վանքը ունէր չատ գիւղեր. ագարակներ. ընդարձակ անտառներ. լայնատարած արտամարգեր և ուրիշ չատ կալուածքներ. որոնք ընծայված էին Սիւնեաց թագաւորներից. իշխաններից. իշխանուհիներից. կամ գնել էր ինքը միաբանութիւնը։

Վարդանանց տանն էր. վանքի մէջ կատարվում էր Աստուծոյի գաւազանների հոգեհանգիստը։ Տաճարի մէջ. սեղանի հանգիստ. գրած էր մի գաղտ. որ ծածկված էր սեղանում գիպանիներով։ Երեք մոմեր տրամիկ աշտանակների մէջ լուսաւորում էին գաղտը։ Նրա վրա գրած էին՝ մի խաչ. մի ուսեռական և մի քանի հատ տրեր։

Սեղանի վրա մատուցվում էր սուրբ պատարագը։ Ինքը վանահայրը՝ Նիրսես արքեպիսկոպոսը պատարագիչ էր։ Վանքի ամբողջ միաբանութիւնը. զարդարված քանդակներ գեղեցիկ. ոսկեսատ սուրբ խորհրդեն։

Նստատեղի գաղտը շրջապատել էին Սիւնեաց աշխարհի նշանաւոր ասպետները։ Նրանց մէջ կանգնած էր Դաւիթ բէկը Մխիթար ազատարարի և իր միւս ընկերների հետ։ Տաճարը լիքն էր բազմութիւնով։ Վանքի բանակում նոյնպէս ասեղ գցելու տեղ չը կար։ Վանքի գաւառը շրջապատած էր բազմաթիւ. կամաւոր զինուորներով և մերձակայ գիւղացիների ամբոխով։

Պատարագի խորհուրդը ատարվելուց յետոյ. եկեղեցական դասը կատարեց հոգեհանգիստը։ Երբ ասեն ինչ վերջացած էր. Նիրսես արքեպիսկոպոսը խոսեց մի քարոզ։

«Լաւատեղ ձեր ուրի ասելն գրած է մի գաղտ.—այսպէս սիրեց իր քարոզը.—գա վարդանի գաղտն է։ Ձեզանից ամեն մէկը գիտէ. թէ ով էր վարդանը։ Բայց գուցէ չատերը չը գիտեն. թէ ինչ էր վարդանը։—վարդանը մի սամ բոլշ ժողովուրդ էր։ վարդանը այդ ժողովրդի մարմնացած բարդն էր։ Բարդ՝ բանաւորեան գէմ. բարդ՝ անարդարութեան դէմ. բարդ՝ անազատութեան դէմ։

«Մեր պատմութիւնը ասում է մեզ չատ նշանաւոր մարդիկ։ Մենք ունենալ ենք Հայկ. որ ոխտանների հետ էր պատերազմում։ Մենք ունենալ ենք Արամ. որ սպանեց ասորոց արքի որդուն։ *) Մենք ունենալ ենք Տիգրան. որ ընդեց վիշապների ցեղը։ Մենք ունենալ ենք մի ուրիշ Տիգրան. որ ջարդում էր Լուկուլլոսի ու Պոմպեոսի լեգեոնները։ Մենք ունենալ ենք ուրիշ չատ հերոսներ. բայց դրանցից և ոչ մէկը վարդանի չէ կարող լինել։

«Այդ քաջերի հետ մնացած էր գորքը. այսինքն վարձկանների մի գասակարգ. որոնց գործ էին ասում չատ անգամ անեղասակ աշխարհակալութիւնների մէջ. միայն իրանց գրպանը փարքարելու համար։ Զորքը ստրուկ էր թագաւորի. իսկ նրանց փառքը էին վայելում։ Զորքը հանգիստ էր տարվում. բայց նրա ստրկութիւնը քաղցած էին մեռում. ստրկութիւնը չատանում էր զորքի տարը։

«Բայց վարդանի անձնատուրութեան մէջ մնացած էր ժողովուրդը։ Նրա փառքը ժողովրդին էր պատկանում։ վարդանը—ինքը ժողովուրդն էր։

«Նրա հետ մնացած էր գեղերը. մի ձեռքում խոշ միւս ձեռքում սուր բռնած։ Նրա հետ մնացած էր շինականը. մի ձեռքում բահ՝ միւս ձեռքում նիզակ բռնած։ Նրա հետ մնացած էր ազատականը. քաղաքացին. և որ ամենագլխաւորն է՝—հայ կինը։

«Ակնեալ նախարարների շրջագայելներից. մինչև գիւղական ազգատոհմերը թարմանում ազատասիրութեան վառ հոգին։ Զորքերնից և հայ կինը։ Նա իր հրեշտակային գեղեցկով ուելի վառեց. ուելի բարձրեց ժողովրդի ձառերը։ Նա թաղեց իր պատանեները. մոռացաւ իր փափկութիւնը և ստիպեց տանել զինուորի կեանքի խստութիւնները։ Թանգագին բնենդերի. նուրբ կերպասների փոխարէն զգեցաւ

*) Ասորոց գիւղացը. որին սպանեց Արամը. կոչվում էր Բարշամ. նա համարվում էր ասրի որդի. և Բարշամ բառը ասորոց լեզուով ազգ է նշանակում։

պատերազմոց մարդու. գոչա հագուստը։ Եսկենուա մարդարիտների փոխարէն նա իր կուրծքը զարդարեց երկաթի գրանով։ Դանաբեզէն պատի փոխարէն նա իր գլխին դրեց պղնձաձոյ սաղաւարտը։ Ոսկի մատանիների փոխարէն կրեց սուր. փտան. նիզակ։ Ամեն բան տուեց նա. ամեն բան գտնեց հայրենիքը փրկելու համար։

«Այդ կինը խառնվում է գործի մէջ. դա նրա յաղթությունքան ամենապարզ նշանն է։ Հայ կինը չարժեց. ոգեորեց. տարի կանգնեցրեց ժողովրդի բոլոր դասակարգերը։ Իսկ վարդանը այդ դասակարգերի միատարի յոգը. նրանց միանալուց հետ կազմեց ոգեկը գործաս։

«Վարդանը ժողովրդի հոգու արտայայտութեան ձեւնդն էր։ Բայց ինչ էր ժողովրդի պահանջը. ինչ նպատակ ունէին նրա հոգեկան ձգտումները։

«Հայաստանը իր արեւմտեանի մէջ էր գտնվում։ Արշակունեաց հզոր պետութիւնը դեռ էր գեղացել Տիրանի նենգութեանը։ Ոմանք թագաւորների գահը խորտակված էր. նրանց փոխարէն սիրում էին պարսիկ մարդպանները։ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի հայրապետական արքունական նեղությունները փրկված էին. Պարսիկը իր պիգի ձեռքը տարածել էր մինչև նեկեղեցու սրբարանը։ Քրիստոսի հոտը մեռանել էր առանց անձնուէր հովուապետի։ Նիրսես մեծի. Սահակ Պարթեւի. Արիստակէսի և վրթանեսի սիրտը վրա պարսիկները նստանում էին Սարմանի. Շիրմանի. Բզնունեաց ու դրանց նման չարագործների։

«Կանգուն մնացել էին միայն հայոց նախարարները. Դրանք. որպէս հայրենիքի բոլոր ծառայությունը իրանց վրա կրող սիւներ. գեռ պատասխանում էին կործանված Հայաստանի մնացած փշրանքները։ Պարսկական նենգությունը սկսեց այդ նեցուկներն ու տապալել։ Նրանց ու խորտակել. որպէս զի ազգային չինքը մնանգամայն քարուքանդ անել։ Հայաստանը թագնում էին հայ զինուորից թաքուր. հայ նախարարից զուրկ. իսկ նրանց երկար տարիներով ուզուրում էին

գաւառացի քգքակիցը բոցի իր քշնամիների քիւն ուսեալներուց. չունի ուրիշ որ և է նիւթական օգուտ։ Այդ պատճառով ուսելի հանելի է ինձ ճշմարտութիւնը. երբ դա նեղոտացիր է բարեգործութեան, քան թէ չարագործութեան։ Բայց եթէ քգքակիցն այնքան տարտարագէտ է որ միշտ ստիպված է յարձակել ամենամի երեսներիներ, որոնք հասարակութեան կամ անհատների համար հանելի չեն, այդպիսի գլոգքերում թիւ անէ քգքակիցը։ Ահա, այդպիսի գրութեան մէջ եմ ես։ Միշտ լռել և հասարակային կեանքի պարտաւորի կոգմերը ծածկել չեմ կարողանում խիղճս ասելիս է ինձ. մի և նոյն ժամանակ՝ մինքարդ երեսներիներ չեմ անանում գրելով, պէտք է գրեմ այն, թէ որ անանում եմ, թէ որ լսում եմ, թէ որ հաւատում եմ։ Դիտեմ որ գրածներիցս ինձ չահ չը կայ. գիտեմ որ չատերի աչքից պէտք է ընկնեմ. գիտեմ որ ինձ ֆնաս են գրածներս. գիտեմ որ բարեկամներս ու ծանոթներս որոնց դիպչիս են գրածներս, բայց և այնպէս՝ իմ անձնական ֆնասովը հասարակութեան օգուտ տալ կամենալով, պէտք է գրեմ, քանի որ կարող եմ գրել։

«Երեանում մարդ չը կայ.» այս է երեանցոց խոստովանութիւնը, իրաւ. Երեանը չատ մեծ կարգութիւն է գրում մարդու համար, երբ այդ մարդը հարկաւոր է լինում մի որ և է պաշտօնի գլուխ լինելու։ փող, հոգ, ջուր, միջոցներ, տարածութիւն ունի Երեանը. բայց բանվոր, անձնուէր, անաչառ մարդիկ չունի որ, կարողանար չափել իր բնական և քաղաքական պարտականութիւնից։—Ինչ պաշտօնի համար էլ որ ուզում են մարդ ընտրել, իսկոյն համոզվում են որ ենթադրած պաշտօնին յարմար մարդ չը կայ քաղաքումս, ուստի ուրեմն էլ որ ընտրում են՝ հարամասած են ընտրում և գլխի ընտրած մարդը վատաւութիւն չունենալով, չեն էլ հաւատա ընծայում նրա խօսքին ու գործին։ Այս հեռանալը լինում է այն, որ՝ ընտրած մարդն էլ անանելով ժողովրդի առ ինքն ունեցած պատուիրանն ու անարդարութիւնը, առաւել ևս թուլանում է իր գործերի մէջ և վատանալով. սկսում է արհամարհել իր ընտրողներին, արհամարհել իր պաշտօնի նշանակութիւնը և այնուհետև մասնում է ուրեմն իր նիւթական շահերի մասին, քան թէ իր բարոյական պարտաւորութիւնների և ժողովրդի օգուտների մասին։

Փոխադարձ համերաշխութիւն, փոխադարձ աջակցութիւն և ազնուութիւն չէր տեսնի ընտրածների և ընտրողների մէջ. ընտրողը հաւատ և վստահութիւն չէ շնորհում իր ընտրածին. ընտրվածը սովորաբար մինչև խելքի ու բնատարութեան սէր մէջը լինելով. չէ կարողանում չարաֆելի արդիւնք տալ ասել իր ընտրութեան շրջանում, չէ կարողանում գրաւել հասարակութեան համակրութիւնը և ամ կարող էր տալուց հասարակութեան համակրանքին և ազատութեան կատարել նշանաւոր գործեր։—Այս ասելի ընտրվածը լինում է սովորաբար մի ջանք խելքի և բարեսարութեան սէր. թող ընթերցողը չը կարծի, որ Երեանում չատ կան մեծ խելքի և ազնիւ բարեսարութեան սէր մարդիկ, բայց ժողովրդը գոնա չէ կամենում ընտրել այս կամ այն պաշտօնի համար։ Ընդհանրապէս՝ ժողովրդը միշտ աշխատում է իր մէջ եղած լաւերիցն ընտրել, բայց բանը նորանումն է, որ այդ լաւ կարծվածներն իսկ, որ իրանց մասնաւոր գործերում, կամ արդեան ծառայութեան մէջ այնքան բարձր էին երևում հասարակութեան աչքին, մանելով հասարակային պաշտօնների մէջ, իսկոյն երևցնում են իրանց բնական գոյնը. իսկոյն տեսնում ես որ նոքա ես միւս հասարակ մարդկանցուցանելոյն են եղած։ Ազգայնոյը ձեռքումս է.—Շնչ. գեկտեմբերից սկսած՝ Երեանը ունի քաղաքային ինքնավարութիւն. քաղաքիս ատենաքնարիս մարդիկը, թիւով 64. փարում են քաղաքային գործերը, այդ 64-ի մէջն են մեր երեսելի, հարուստ, խելոք վաճառականները. մեր ատամանին և ատամանի ազգականները ու ստամանաւորները. մեր մէջեկ ու բարձր ուսումն ստացած երիտասարդները, մինչև անգամ մեր փիլիսոփաները. Տէրութիւնը կարծելով, որ քաղաքը արդէն խելքով լցված է, ազատեց ուրան տարբերութեան հոգարարութիւնից և շնորհեց ինքնավարութեան վանմ արտաքսութիւնը. թող մեծ շնորհ. թող ազատեցի սիրուն։ Բայց թէ՝ արդարացրին մեր ընտրածները ակնութեան և ժողովրդի սիրելիութիւնները. Քաղաքը պարտք չունէր, այժմ, ինքնավարութեան երկու տարին լրացած՝ կունենայ 50—70.000 բուբլի պարտք. քաղաքի փողոցները, ճանապարհները այնքան քարուքանչ և կեղտոտ չէին նոյն իսկ պարիզեցի ասում, թէ՝ այնչափ այժմ են. քաղաքացիներից ժողոված հարկի գումարը, այսինքն քաղաքի ստորը որ 30—35.000 բուբլ էր. այժմ 55.000-ից անցնում է. ուրեմն ժողովուրդն ունէր ծանրաբեռնվեց մեկ ստորգերով. բայց փոխարէնը ոչ մի օգուտ չը տեսաւ։ Բայց այն որ քաղաքի կիսատասութիւնը չը վերացաւ. բայց այն որ գիշերները վառվող լապտերների թիւը չատացնելով ևս քաղաքն այժմ ասելի քիչ ժամանակ է լուսաւորվում, քան թէ ասելիութեան օրով. բայց ստորգերի չատացնելը և ծախսերի բազմացնելը. և. վարչութեան ընտրիս. հացավաճառների, մսագործների և այլ պարէնավաճառների կամայականութիւնը չարունակվում է ցայսօր ևս և այս հանգամանքը ապացոյց է, որ երևանցիք գեռ չեռաքնաս չեն։

Այս գեռ ևս Ներքեանի վերաբերեալ է. հարցս բարոյականը։

Ժողովուրդը կարծում էր. որ ինքնավարութիւնը մի որոշակի և վերջնական արտաքսութիւն է, որով պէտք է վերջ դրվի հացթութիւնների, մսագործների, պարէնավաճառների կամայականութեան. պէտք է հարցերի նշանակելը, բաժանելը և ժողովելը կարգի, կանոնի ասակ մացնվի. պէտք է ժողովուրդը չարչիների մենաֆաճառութեան կամայականութիւնից ազատվի. պէտք է չուտով տարբերաբար ջուր բերվի քաղաքը. պէտք է ազբատանների և հիւանդների համար ազբատանոց ու հիւանդանոց շինվի. պէտք է քաղաքային գրագոյ և արհեստանոց բացվի. պէտք է տարբերաբար ծառայողների կարգադրութիւնից ազատվի ժողովրդի անգրագէտ մասը և այլն և այլն. բայց ի զուր. այս բոլոր ակնկալութիւնները մնացին իրր ակնկալութիւններ և այժմ համոզված է ժողովուրդը, որ ներկայ գործունէի օրով այդ ակնկալութիւններից և ոչ մէկը չը պէտք է իրագործվի։ Այժմեան գործիչները ժողովրդին յուսահատացրին, ժողովրդի հաւատը ջնջեցին և նա այլ ևս չէ հաւատում որ ինքն ազատութիւնը լաւ է. քան թէ տարբերական վարչութիւնը. նա այժմ ոչ մի գանգատութիւն (գէպի լաւը) չէ նշմարում այժմեան քաղաքային վարչութեան գործունէի անգամների և տարբերութեան տարատեսակների մէջ։

Քաղաքային անգամները ինանկացած է համարվում այժմ. քաղաքային գործունէի վարչութիւնը չունի պատշաճաւոր հեղինակութիւն ժողովրդի վրա. նա չէ կարողանում հարկերը ժողովել. չէ տարբերում նոյն պարսիկը, նոյն թուրանցին, նենգաւոր և չարամիտ պարսիկը։ Ինչով են ազատվում մեր կեանքը, մեր բնութիւնը, մեր կայքը, մեր ազգային արդարութիւնները։ Միթէ մեր գրութիւնը չէ տանում մեզ գէպի արտաքսութիւն, գէպի յուսահատական կրքերը։

«Մեր լաւ մտածենք, թէ ինչ էինք մենք առաջ, իսկ ինչ ենք այժմ։ Այդ երկու համեմատութիւնների մէջ երկրորդից մինչև գեռ ինչ հեռաւորութիւն կայ։ Մենք ներկան ոչինչով չէ համեմատում մեր անցեալին.

«Մենք ապրում ենք Մխիթարեանց աշխարհում։ Այդ երկիրը իր բնական յատկանիշներով միշտ պատկանել է մի առանձնական, ինքնուրոյն գրութիւն Հայաստանի միւս նահանգների վերաբերութեամբ։ Սկսեալ մեր Մխակ նահապետի օրերից, հայոց իշխանութիւնը անգամաւ է եղել մեր երկրից. Հայաստանում երբեմն բնակել է հայոց թագաւորութիւնը. երբեմն կանգնել է, երբեմն անիշխանութիւն է տիրել, երբեմն ասորեան են տիրել.—բայց Մխիթարեանց աշխարհը պահպանել է իր առանձին պատմութիւնը և խիստ սակաւ անգամ ենթարկվել է Հայաստանում պատահած փոփոխութիւններին։ Մենք ունենք թագաւորների ու իշխանների մի երկայն շարք, որոնք մինչմայն մեր աշխարհն են պատկանում։ Բայց այժմ ոչ ոք են նրանք։ Ո՞ւր են այն քաջերը, որոնք պարսիկներին, հոներին, արաբներին, թաթարներին տարտաղնչում էին։ Ո՞ւր են մեր աշխարհի բազմամարդ քաղաքները, հարստաւոր գիւղերը, անասնոյի բերդերը։ Ո՞ւր է մեր անհոգութիւնը։

«Միթէ դուք չէք լսում վարդանի դառն յանդիմանութիւնը. միթէ նա չէ ասում մեզ. «անարդի և փոքր մարդիկ, դուք այնքան թոյլ դանվեցաք, որ ֆրդրիր բոլորը, թէ որ ձեր նախնիքը գեղել էին տրեան գնով և թոգել էին ձեզ որպէս ժառանգութիւն։

«Ազգայ հայը ասելիք, նախատանքի, ծաղրաբանութեան առարկայ է դարձել։ Ով որ կամենում է մեզնից վիրաւորել, ով որ կամենում է ցոյց տալ, որ նա ցած, անարդ և չնչին արարած է։ ասում է՝ «դու՝ հայ ես։» Ինչով ժառանգեցինք մենք այդ նախատանքը.—ի հարկէ, մեր փառքերով։ Մենք մեր հայրերի անարժան, անհարգատ սերունդն ենք, այն հայրերի, գեղի որոնք յարգանք և պատկառանք էր ցրում ամեն մի տարազգի։ Ինչով կարող ենք վերականգնել մեր պատիւը.—Ազնիւով, քանի որ մենք կը վերնանք տարուկ, տարբի գերի, քանի որ մենք մեր երկրի ու գլխի տէրը չենք լինի։

«Եթէ մեր որ հայոց Աստուածը կը խնդրէ հայաստանի կործանման ու նրա գաւառների տարան վրէժը մեր ազգի թշնամիներից,—առաջին պատասխանատուն կը լինեն մեր եկեղեցականները դրանք թուլացրին ժողովրդի տիրոջ, իսկոյն նրա քաջութիւնը. մեղքերն նրա բոլոր կենաց ուժերը, և քրիստոնէական խոնարհութեան, քրիստոնէական համբերութեան անունով տարերքերն նրան տարուկ լինել։

«Մարդկութեան գազանները իրանց բոլորտ հրատարակներով մինը մեր հանից անգամաւ գալիս էին, և ասնափոխ անելով հայաստանը անց նում էին։ Նրանք թողնում էին իրանց հանից տրիւն, կատրած, ասերանդը և բոլորովին անտարտ գործերի մի երկիր։ Աստուած գեղեցիկ եկեղեցականները, որոնք ասաջնորդում էին ժողովրդին, փոխանակ նրա մէջ կենաց և քաջութիւն ներշնչելու, փոխանակ նրան իրատեսելու, որ ասերը ձեռքում պաշտպանել իր հարերը, ասում էին. «դու ապրանի կիր այդ գազանասիրին. քու մեղքերի համար Աստուած պատժեց քեզ. նրա գազանասերը արդար է. թող դ Աստուած է անում. նրա գեմ բարձրել չարանք է։... Եւ այս անասուն խօսքերով գարդարում էին ժողովրդին, որ ապաշխարէ, որ ապրէ, դրանք Աստուծոյ բարկութիւնը անցնի։

«Մեր պատմութեան մէջ խիստ փոքր է եղել այն եկեղեցականների թիւը, որոնք դեռ նախ ասելի անուն են թողել, և այդ մարդիկն են, որ պարզ ասելի անուն են թողել։

(Կը շարունակվի)

հնաւոր արքիլքում, խուժաստանի կամ Աստուածանի կողմերը, փուշանաց հնա պատերազմելու։ Անուանի կլիման, ասանանկիր կեանքը, հայրենիքի կարօտը հալում, մաշում էր պանդուխտ հայ գինուորին ասար, անձանոթ աշխարհում։ Ընդանցից շատերը չէին վերադառնում։ Այդ անում էր պարտիզը, որ հայ ժողովուրդը անարդ, անգրագէտ մնայ, որպէս զի նրան կարգանայ ասելի հեշտութեամբ կլանել։ Ընդդիմութիւն գործել դժուար էր։ Ով որ փորձ ի շտաբ դժգոհութիւն էր յայտնում, նրան ցանկ թագում էին անել բանտի մէջ։

«Ժողովուրդը ասելի ապարանիկի գրութեան մէջ էր։ Ազգասէրութիւնը, չգասէրութիւնը պարարիկները ընդունել էին որպէս գլխաւոր պայման ամբոխը հնազանդութեան մէջ պահելու համար։ Այդ պատճառով ծանրաբեռնում էին նրան անասանելի հարկերով։ Բայց խրատանի պարարիկը չէ բաւականանում միայն նիւթական ազգասէրով։ Նա աշխատում էր ազգասացնել և հոգեպէս, և բարոյապէս և մասնաւորապէս։ Հայոց արքաներները, որոնց մէջ հայ մարդը համ ազգում էր իր Աստուծուն, համ ասարում էր իր մայրենի լեզուի գարութիւնը,—փոխված էին։ Ինքգեղցիների փոխարէն հիմնել էին կրոնապաշտութեան ասարաշանեներ։ Հայոց մանուկների դաստիարակութիւնը քահանաների ձեռքից անցել էր մոգերի ձեռքը։ Հայոց խոսքը, այն լեզուն, որով խոսում էր Աստուծը և Նոյը,—արգելված էր։ Հայ մարդը պէտք է պարսկերէն խոսէր, պարսկերէն գրէր և պարսկերէն ազօթէր։

«Ամեն ինչ, որ թանգ և նուիրական էր հայի համար, ոչնչանալու վրա էր։ Նրա հայրենիքը պարսկական նահանգ էր դարձել։ Նրա եկեղեցին արրազգեցված էր։ Նրա լեզուն, այդ մայրենի սուրբ ասանդութիւնը, խլում էին նրանից։ Աստուածութեան փոխարէն սիրում էր բռնութիւն։ Արդարութեան փոխարէն սիրում էր անիրաւութիւն։ Խաղաղութեան փոխարէն սիրում էր հալածանք, խռովութիւն, երկպառակութիւն։ Փարիսիները ինքն էր սերմանում խռովութիւնը։ Անարժանները առաջ էր քաշում, իսկ արժանաւորները յետ մղում։ Վաճառը, մասնիչները, ուրացողները սատանում էին փառ, պատիւ և բարձր պաշտօններ, իսկ ազնիւ մարդիկ անարգվում էին։ Աղգասիրութիւնը, հայրենասիրութիւնը, կրօնասիրութիւնը մի քրէական յանցանք էր, որ պատժվում էր ամենասարսափելի կերպով։ Պարսկաստանի բանտերը, Աստուածի աղբարարարները լցված էին այս անասակ գոներով, ժողովրդի բնաջինջ, ոգաստաց, բարեսէր անդամներին ասնչանում էին և թաղում էին վառերին, անպատանեներին միայն, որպէս զի ազգը, կորցնելով իր լաւ ու կենդանի ուժերը, բոլորովին դիակ դանայ, որ կարողանան հեշտութեամբ կլանել, հեշտութեամբ մարել նրան։

«Ամենայնով այդ բոլոր չարիքները, ժողովուրդը այլ ևս չը կարողացաւ համբերել։ Նա անցաւ վարդանի դրոշի տակ, մասնեց ազատվել անասանելի գրութիւնից։ Մի քանի արարա մէջ Արարատում կազմվեցաւ 60 հազարից բաղկացած մի բանակ։ Այդ բանակի մէջ, որպէս մի ամբողջ մարմին, միացած էին ժողովրդի բոլոր գասակարգերը։ Նրանց ասաջնորդում էին հոգեբարձութիւնը և ազնուականութիւնը, երբեմն էլ ձեռք ձեռքի ասած, երբեմն էլ մի սիրտ մի հոգի գործած։—Այդ միութիւնն էր պատճառ, որ հայոց քաջերը Արարատի դաստում կարարեցին այն փառաւոր յաղթութիւնը, որը մեր պատմութեան մէջ մինչև գարերի վերջը կը փայլի որպէս մի պայծառ ասաղ։ Թէև այդ յաղթութիւնը գոնէ գնաց մի մեծ մարդ, որի գաղափարը գրած է ձեր աչքի առաջ, որի հոգեկանգիտաբար կատարում ենք այսօր։

«Այժմ ևս այդ գաղափարը գուրս կը կոչեմ վարդանի հոգին, թող նա խօսէ ձեզ, թող նա բացատրէ ձեզ մեր աշխարհի այժմեան գրութիւնը։

«Մեր վիճակը այժմ թէպէտ և տարբերվում է վարդանի ժամանակներից։ Միթէ ասարի գառն լուսը նոյնպէս ծանրացած չէ մեզ վրա, որպէս վարդանի օրերում։ Միթէ այսօր ևս մեզ վրա չէ սիրում նոյն պարսիկը, նոյն թուրանցին, նենգաւոր և չարամիտ պարսիկը։ Ինչով են ազատվում մեր կեանքը, մեր բնութիւնը, մեր կայքը, մեր ազգային արդարութիւնները։ Միթէ մեր գրութիւնը չէ տանում մեզ գէպի արտաքսութիւն, գէպի յուսահատական կրքերը։

«Մեր լաւ մտածենք, թէ ինչ էինք մենք առաջ, իսկ ինչ ենք այժմ։ Այդ երկու համեմատութիւնների մէջ երկրորդից մինչև գեռ ինչ հեռաւորութիւն կայ։ Մենք ներկան ոչինչով չէ համեմատում մեր անցեալին.

«Մենք ապրում ենք Մխիթարեանց աշխարհում։ Այդ երկիրը իր բնական յատկանիշներով միշտ պատկանել է մի առանձնական, ինքնուրոյն գրութիւն Հայաստանի միւս նահանգների վերաբերութեամբ։ Սկսեալ մեր Մխակ նահապետի օրերից, հայոց իշխանութիւնը անգամաւ է եղել մեր երկրից. Հայաստանում երբեմն բնակել է հայոց թագաւորութիւնը. երբեմն կանգնել է, երբեմն անիշխանութիւն է տիրել, երբեմն ասորեան են տիրել.—բայց Մխիթարեանց աշխարհը պահպանել է իր առանձին պատմութիւնը և խիստ սակաւ անգամ ենթարկվել է Հայաստանում պատահած փոփոխութիւններին։ Մենք ունենք թագաւորների ու իշխանների մի երկայն շարք, որոնք մինչմայն մեր աշխարհն են պատկանում։ Բայց այժմ ոչ ոք են նրանք։ Ո՞ւր են այն քաջերը, որոնք պարսիկներին, հոներին, արաբներին, թաթարներին տարտաղնչում էին։ Ո՞ւր են մեր աշխարհի բազմամարդ քաղաքները, հարստաւոր գիւղերը, անասնոյի բերդերը։ Ո՞ւր է մեր անհոգութիւնը։

«Միթէ դուք չէք լսում վարդանի դառն յանդիմանութիւնը. միթէ նա չէ ասում մեզ. «անարդի և փոքր մարդիկ, դուք այնքան թոյլ դանվեցաք, որ ֆրդրիր բոլորը, թէ որ ձեր նախնիքը գեղել էին տրեան գնով և թոգել էին ձեզ որպէս ժառանգութիւն։

«Ազգայ հայը ասելիք, նախատանքի, ծաղրաբանութեան առարկայ է դարձել։ Ով որ կամենում է մեզնից վիրաւորել, ով որ կամենում է ցոյց տալ, որ նա ցած, անարդ և չնչին արարած է։ ասում է՝ «դու՝ հայ ես։» Ինչով ժառանգեցինք մենք այդ նախատանքը.—ի հարկէ, մեր փառքերով։ Մենք մեր հայրերի անարժան, անհարգատ սերունդն ենք, այն հայրերի, գեղի որոնք յարգանք և պատկառանք էր գրում ամեն մի տարազգի։ Ինչով կարող ենք վերականգնել մեր պատիւը.—Ազնիւով, քանի որ մենք կը վերնանք տարուկ, տարբի գերի, քանի որ մենք մեր երկրի ու գլխի տէրը չենք լինի։

«Եթէ մեր որ հայոց Աստուածը կը խնդրէ հայաստանի կործանման ու նրա գաւառների տարան վրէժը մեր ազգի թշնամիներից,—առաջին պատասխանատուն կը լինեն մեր եկեղեցականները դրանք թուլացրին ժողովրդի տիրոջ, իսկոյն նրա քաջութիւնը. մեղքերն նրա բոլոր կենաց ուժերը, և քրիստոնէական խոնարհութեան, քրիստոնէական համբերութեան անունով տարերքերն նրան տարուկ լինել։

«Մարդկութեան գազանները իրանց բոլորտ հրատարակներով մինը մեր հանից անգամաւ գալիս էին, և ասնափոխ անելով հայաստանը անց նում էին։ Նրանք թողնում էին իրանց հանից տրիւն, կատրած, ասերանդը և բոլորովին անտարտ գործերի մի երկիր։ Աստուած գեղեցիկ եկեղեցականները, որոնք ասաջնորդում էին ժողովրդին, փոխանակ նրա մէջ կենաց և քաջութիւն ներշնչելու, փոխանակ նրան իրատեսելու, որ ասերը ձեռքում պաշտպանել իր հարերը, ասում էին. «դու՝ ապրանի կիր այդ գազանասիրին. քու մեղքերի համար Աստուած պատժեց քեզ. նրա գազանասերը արդար է. թող դ Աստուած է անում. նրա գեմ բարձրել չարանք է։... Եւ այս անասուն խօսքերով գարդարում էին ժողովրդին, որ ապաշխարէ, որ ապրէ, դրանք Աստուծոյ բարկութիւնը անցնի։

«Մեր պատմութեան մէջ խիստ փոքր է եղել այն եկեղեցականների թիւը, որոնք դեռ նախ ասելի անուն են թողել, և այդ մարդիկն են, որ պարզ ասելի անուն են թողել։

(Կը շարունակվի)

քիթդ, մարտիկդ կամ հանգիստդ, ամաչացնող չը լինի. նա իրանից ոչինչ չի գործի.— փաստերը լաւ։

Ն-րաայր

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Кавказъ» լրագրի № 91 մէջ տպուեցաւ պաշտաւնական հաղորդութիւն այն անկարգութիւնների մասին, որոնք տպրիլի 14-ից պատահեցան Բաքու քաղաքում։ Այդ հաղորդութիւնը կազմուած է հաստատում է մեր քաղաքիցներից հաղորդած տեղեկութիւնները, որոնք տպուեցան «Մշակի» մէջ հուսս լրագրից մի օր առաջ։

—

«Порядокъ» լրագրին հաղորդում են որ Կիևի նահանգի մի քանի գիւղերում քրիստոնեաները սպառնում են կոտորել հրէաներին։

—

Թիֆլիսում հրատարակուող «Судебный Порядокъ» լրագրում տպուեցաւ Աւէլբասեր Սեկիկովի գրքի քննութիւնը։ Հաշխատանք գործի հետ ծանօթանալ մեր ընթերցողներին։

—

Մոսքուայի լրագրիները հաղորդում են որ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր բարոն Նիկոլայ յայտնեց Կիևի հանրապետանին, որ կոտորում է հասատակ հանրապետանի խորհրդի այն վճիռը, որով ուսանողների տարեկան հաղորդութիւնները պիտի վերցուին և պատգանքին մինչև վերջնական հաղորդութիւնները։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆՖԵՐԵՆՑԻԱ

—

„Köln. Zeit.“ լրագրի Բերլինի թղթակիցը հաղորդում է հետեւեալը տպրիլի 21-ից։ Միջազգային կոնֆերենցիային վերջերում ուսաց ֆառատորութեան հեռագրի մասին տարածված լուրերը վիճելից ֆիզատորատանան ճանապարհով հաստատում են։ Մինչև այժմ կոնֆերենցիային մասնակցում հասար պատուիրեանները չեն հրաւիրած, միայն քաղաքական ձեւով այդ հարցը բնութագրում է։ Կոնֆերենցիայի նպատակը, ինչպես յայտնի է, քաղաքական ատրատանի իրաւունքի քննելն է։ Հաստատում են, որ Բուսատանը մտադիր չէ որ և է ճանապարհով ատրմանափոխել օտար պատուիրեանների ներքին օրէնսդրութիւնը։

Սկզբից Բուսատանը ցանկանում էր, որ կոնֆերենցիային մասնակցեն բոլոր պատուիրեանները և որ նա կայանայ Բրիւսելի մէջ, իսկ այժմ, պարզեանա կոնֆերենցիային մեծ պատուիրեանները պէտք է մասնակցեն, նա կրկի Բերլինի մէջ կը լինի։ Կոնֆերենցիայի ժամանակ, եթէ նա կը կայանայ, անպատճառ հարց կը բարձրանայ որ յանցաւոր փոքրերը թագաւորների և պաշտաւնական անձանց գէմ հասարակ յանցանքներ հաճրին։ Բացի այդ Բուսատանի այդ քայլ քաղաքական նշանակութիւն ունի։ Ֆրանսան բաւական գժտարանում է այդ հարցի պատճառով. եթէ նա կը մասնակցի կոնֆերենցիային հանրապետական ֆատատիցիաները անբաւականութիւն կը պատճառեն, հակառակ դէպքում Բուսատանը անբաւական կը մնայ։ Ֆրանսացիները կարում են, որ իրանց ֆատատիցիան այդ դրութիւնը կուրախացնէ Գերմանիային։ Միւս կողմից Բուսատանը հաշուել է, որ, եթէ սրանման պատուիրեանները բոլորովին չը մասնակցեն կոնֆերենցիային, գոնեա Բուսատանի, Գերմանիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի մէջ համաձայնութիւն կը կայանայ, որ միջոց կը տայ այդ երեք պատուիրեանների նախկին գաղանագրութիւնը վերականգնելու։

Հոսմից ստացված տեղեկութիւններից երևում է, որ կոնֆերենցիան վիճելանալի մէջ կը կայանայ։

ԻՏԱԼԻԱ

—

Լրագիրների մէջ կարդում ենք հետեւեալ տեղեկութիւնները։ Ինչ կողմից էլ նայենք միջազգային գործերի արշաւանքին ցանելու վրա, կը նկատենք, որ նա յարմար ժամանակին չէ սկսված։ Դեռ յայտնի չէ, թէ այդ արշաւանքը կազմակերպ հանգամանութիւնը Աւժիրիայի մէջ, կամ կապացուցանել միջազգային գրեանատրական կազմակերպութիւնը այժմեան դէպ, միայն ամենքը նախատեսում են, որ միջազգային գործերի վերաբերութեամբ այդ արշաւանքը աւելի կը վնասէ Ֆրանսիային, քան թէ նրան օգուտ կը տայ։

Եթէ Ֆրանսան առանց արգելքների հանդիպելու մինչև անգամ գրաւել ցանելը, նա չափազանց կը գոյութիւն խանգարելու, որ ոչ թէ միայն չի հաշուի ցանելը Ֆրանսիայի հետ միացնելու իրագործութեան հետ, այլ և թոյլ չի տայ Ֆրանսիային գերաիշատագ դիրք ունենալ պատմական Կարթագենի երկրի վրա։

Տունիսը խաղալիքի համար ոչ թէ այնպիսի երկիր է, որքան նա պէտք է պաշտպանել այնտեղ գտնուող քան հազար իտալացիների առեւտրական և երկրագործական շահերը, նա ոչ թէ միայն կապված է այդ երկրի հետ առեւտրական և արդիւնաբերական կապերով, այլ նա աշխարհագրական այնպիսի դիրք ունի, որ խաղալիքին վտանգ կը սպառնայ, եթէ նա անցնի մի այլ հզօր պետութեան ձեռքը։ Ցանկանալով պահպանել մեծ պետութեան նշանակութիւնը և իր միջազգային յարաբերութիւնների ազատութիւնը, Իտալիան չէ կարող թոյլ տալ, որ իր եռանը մի մեծ ծովային պետութիւն լինի։ Հասկանալի է, թէ Ֆրանսան միշտ ասում էր թէ ընդունում է իր հետ խաղալիքին, իր բնական այդ դաշնակցին, եթէ նրան այդպիսի անասունի դրութեան մէջ դնէր։ Մի ժամանակ հանգամանքները այժմ դարձեալ սասանում են Ֆրանսիայի դէմ և գրանով անբաւականութիւն են պատճառում իրանց թագաւորին և միներներին, որոնք յոյս ունէին, որ միջազգային արշաւանքը ասանձին միտ չի հասցնի խաղալիքի շահերին։ Խաղալիքի լրագիրները չափազանց դրգռած են Ֆրանսիայի դէմ։ Խաղալիքի „Riforma“ լրագիրը նկատում է, որ Ֆրանսացիների արշաւանքը խաղալիքին ամեն կողմից պատճառում է միտ և սպառնում է ինքնարկում։ Մինչև անգամ Ֆրանսիայի պաշտպան խաղալիքի լրագիրները նկատում են, որ Ֆրանսան, միասնաբար իր բնական դաշնակիցների դէմ գործելով իր բնական դաշնակիցների դէմ, հարց է հարուցում և հզօր պետութիւն լինել, բայց մի այդ ամենայն։

Ամենից շատ այդ միջոցներից պէտք է փոխենայ Ֆրանսիան հանրապետութիւնը, որ յոյս ունի մի ժամանակ վերադարձնել վերջին պատերազմի ժամանակ իր կորցրած նահանգները և դրանով ապրիլ և տալիս գերմանիային ուշադրութիւն դարձնել Ֆրանսիայի պատերազմական ցոյցերի վրա։

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Բերլին, 25 տպրիլի

Գլխաւոր հարցեր, որոնք զբաղեցնում են գերմանական հասարակութիւնը ներքին քաղաքականութիւնն են վերաբերվում, կամ հասարակական են։ Իշխան Բիսմարքի գէմ աւելի և աւելի դառնացած կերպով են վերաբերվում մինչև անգամ չափաւոր ազատական կուսակցութիւնները։ Նրա անխնայ և ինքնակամ վարմունքը Բարեսազգի վերջին նիստերին ներկայացրած նոր օրէնքների հարցերի մէջ սասանի վրդովեցնում են ամենքին, բայց նրա անկախ և անշահասէր բնաւորութիւնը, այնու ամենայնիւ, շատ պաշտպաններ է պատրաստում նրա համար։ Լսածներ կարելի է ասել որ առանց բացառութիւնների ոչ թէ միայն ամեն մի քաղաքական մարդ, այլ և սովորական կուսակցութիւններ պատրաստ են ամեն բան նրա կողմն անցնելու, եթէ նա նրանց մի քաղցր խօսք ասի, մի ժպիտ տայ, նրանց գէպի իրան ձգի։

Իշխան Բիսմարքի հանգամանութիւնը Բերլինի քաղաքային վարչութեան հետ այն հարցի առթիւ, որ նրա վրա գրվեցաւ քաղաքի կողմից, շատ ազատուել գրեց, մանաւանդ որ քաղաքի ներկայացուցիչները մոռանալ բարեցին այն մեծ գործարանների գէմ, որ իշխանը բարձեց նրանց գէմ, թէ գրանք առաջացել կուսակցութիւնը պատկանելով, իբր թէ գիտամարդ ուզեցին նրան, իրանց հանգամանքին, անշահ բարեր հարկաւորութիւնը ենթարկելու։ Գործը վերջացած է և իշխան Բիսմարքի ենթարկվեցաւ, եթէ նորից չը անի գործը և չը դիմի դատաստանին մի գանգատով Բերլինի քաղաքային վարչութեան դէմ։

Ուրիշ հարցերից հետաքրքիր է որ անընդհատ, կամ աւելի լաւ է ասել՝ ժամանակ առ ժամանակ հրատարակ են գալիս նոր սկանդալներով լի անցքեր հանգամանական չարժման մասնակցող կուսակցութիւնների միջից։ Նորերումս հանրահռչակ կուսակցութիւնների ղեկավարներից հրէաներ՝ գոլորշի Լիբնեարդ Ֆրոմերի և նախկին գլխաւորական Ֆոն Շրատեր իրար գուել (մենամարտութիւն) հրաւիրեցին, բայց երբ առաջինը հրաժարվեցաւ, երկրորդը մի կուսակից վկայ իր հետ ասաւ Ֆրոմերի առնը և այնտեղ յարձակվեցաւ անպատակի կերպով իր տիրոջի վրա և շատ վատ ծեծեց նրան։ Հանրահռչակները շատ տխրել են այդ ամենայնի անցքի պատճառով և քիչերը կարծ տրին, բայց նրանց հանգամանքներից շատերը մինչև անգամ այդքան խիստաւոր անցքերից օգուտ չը քաղեցին, որ ուրախանան հանգամանքների բռնակի մէջ ծագած երկպառակութիւնների մասին։

Հանրահռչակ ամենայնի չարժումը իր պատգամները բերեց։ Այս օրերս Գոգոն նահանգի մի երկու գիւղերում քրիստոնեաները յարձակվեցան հրէայ բնակիչների վրա, ջարդ տուեցին նրանց և քանդեցին հրէաների մի քանի տները։

Անդրէաս Աբրամեան

ԹԱՒՈՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ դարու Ֆրանսիայի երեսի բնակիչ Բիֆֆոնի մասին հետեւեալն են պատմում.— Նա բաւական ծոյլ մարդ էր և մի և նոյն ժամանակ սովորութիւն ունէր երեքը քնելու, այնպես որ պարապելու համար ժամանակ քիչ էր մնում նրան։ Ինչպան էլ նրա բեգ ծառայ Յոսէֆին ստիպում էր ուղղել իր պարտքին, բան չէր գտնում մինչև ինքն, պարտը չարխասից յետ տարել իր վատ սովորութիւնից։ Բիֆֆոնը խոստացաւ իր ծառային, եթէ նրան կանչելուն ժամի վերջին վերկացնել իրան, ամեն անգամի համար մի ոսկի տայ։ Մրուս որ Յոսէֆը ուզեց վեց ժամին սենեակ գարթնեցնել իր պարտնին, բայց ի զուր, նա հայհոյեց որքանատ կերը. պահ իր ծառային և երկրին քանդ մինչև իր սովորական ժամանակը։ Միւս որ նոյնը կրկնվեցաւ. մի որ Բիֆֆոնը գիտեց իր ծառային ասելով «Բարեկամ, քեզ ամենասանդն էլ ի զուր անցաւ, իմ ժամանակը էլ զարձեալ կորաւ. գաս չեմ իմանում ինչպես գործդ ասում ասենս, մի մասոյդ որ միշեն ինձ անհոգեցնց չը վերկացնես, ինձ հանգիստ չը պէտք է թողնես. ինչպան էլ ես բարկանամ»։ Միւս առաւօտ Յոսէֆը անարգում էր գէպի իր պարտը և չը նայելով նրա բարկութիւնը, նրա ապաշանքներին չը վերցնելով նրան գլուխ իր քունը. ծառան սարեցց երեսի բնակիչին վերկենալ սովորական ժամանակից վաղ։ Ինչի մի որ ստիպեցաւ չարտանելով, ծառան յետ սարեցրեց իր պարտին երկար քնելուց և ինքն էլ սասցաւ խոստացած վարձատրութիւնը։ Վերջը Բիֆֆոնը խոստովանում էր իր բարեկամներին.— «Իր պարտական եմ իմ պատվանների գանձ սասելով իմ խնդ Յոսէֆին»։

* * *

Խաղալիքի պարլամենտի մէջ մեկ անհասարակ տեսարան է պատահել։ Դեպուտատներից շատերը վարում արդեն նկատում էին որ նա խանգարում է քաղաք նրանց վերաբերեալ գրգռանների քանակը փոքրով կամ բարձրաձայն անհասանում էին, կամ կիսով չափ թեթեւանում էին։ Նախագահները սկսեցին դիտել և ասին այս օրերս գոյը բանվեցաւ նոյն իսկ այն ժամանակ, երբ նա մի վերջինի գրգռանից հարիւր լիրա էր հանում։ Յայտնվեցաւ որ այդ գոյը պարլամենտի դեպուտատներից մէնն է։ Նախագահ Ֆարիեին այդ դէպքի մասին տեղեկացրեց վարչութիւնը։ Ցանցանը գոյեղ դեպուտատը, ինչպես երեւում է հոգեկան հիւանդութիւն ունի։

* * *

Յայտնի գրող, Տոմաս Կարլայլի թոռան կամ հանգեցեալ է՝ որ նա յոգատ իր հարստ և հարստ ազգկոյ թոռել է 33,000 ֆունտ սարլինգ փող, մի տուն Լանդանում և մի գիրքա Շոտլանդիայում։ Իսկ իր ժամանակը, գրատունը և մի քանի ուրիշ անձնական բաներ նա թողել է իր բարեկամներին։

* * *

Ֆրանսիայի ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը այս օրերս ձեռնարկեց մի շատ օգտակար գործի։ Մինչև այժմ Ֆրանսիայում չը կայ մի այնպիսի հրատարակութիւն, որտեղ գեղեցկագրի ուսանելիութիւնները այն բոլոր գիտական հետազօտութիւնների մասին, որոնք կատարվում են ամբողջ Ֆրանսիայում։ Այդ գիտաւորութեամբ շուտով հրատարակվելու է մի ամսագիր «Revue des Sciences» վերնագրով։ Մինչև էջերի խմբագրութեամբ։ Ամեն ամսուայ գիտական հետազօտութիւնների մասին, որոնք կը կատարվեն Ֆրանսիայում, այդ հրատարակութիւնը պէտք է տեղեկութիւն տայ հատարակութեան։ Բնչպան կարելի է ընդարձակ ձեւով, որպէս զի ընթերցողը կարողանայ գիտական գիւտերի և գանազան հետազօտութիւնների մասին պարզ գաղափար կազմել։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 տպրիլի։ Եկեղ պարսկական արտաքոյ կարգի դեսպանը ընդունվեցաւ։ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլայեվիչի մօտ։

ԿԻԵՎ, 26 տպրիլի։ Գոգոլի մէջ ծեծում են հրէաներին, գորգերը հանգստանում են անկարգութիւն անողներին։

ՎԻԵՆՆԱ, 26 տպրիլի։ Ուրբի հրաւէր տուաց պատից գնալ Հոամ Վասիլիանի և Բուսատանի մէջ գաղնագրութիւնը սաստրելու օրվայ համար։

ՍՈՖԻԱ, 26 տպրիլի։ Շուտով պէտք է պատահեն պեռատան շատ մեծ գրժտութիւններ, որոնք սպառնում են գնչեցնել ի Տէր Հանգուցեալ թագաւորի հիմնած ամբողջ կազմակերպութիւնը։ Երկու պեռատութիւնների ներկայացուցիչները Բաղգարիայի մէջ գոգաց բացարձակ խարհրդ են տալիս իշխանին գնչեցնել այժմեան կազմակերպութիւնը։ Ազգասէրները գատ նշան են համարում Կուսանների գնալը և Իսարոֆի այսպէս հանելու ուշանալը։ Ամենը պատրաստվում են յուսահատ կուիւ համար։ Այժմեան պեռատան կազմակերպութեան դէմ գոյացաց միութեան կազմ նամիկները մտադիր են հիմնել մի բարձր ժողով, որին իր մասնակցեն տարբերներ։ Մտադիր են փոխել 5 տարով, բայց որոշ նախագիծ չը կայ։ Ազգասէրները մեծամեծները պատրաստվում են գնչեցնել այն շինութիւնը, որ կառուցված է Բուսատանի ատաղին գոնի գնով։ Այդ նպատակով հնարված է բոլորատան նիհիլիզմը։ Մի ամսից յետոյ Բոլորտիքի պեռատան ազատ կազմակերպութեան միտքը կը մնայ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 տպրիլի։ Գեռատան բանկի 5% տարեկան տարեցին շրջանի արժէք 97 ր. 75 կ., երկրորդ 94 ր. 62 կ., երրորդ 95 ր., չորրորդ 94 ր. 75 կ., ներքին 5% տարեցին փոխառութեան տարեկան արժէք 226 ր. 50 կ., երկրորդ 220 ր., արեւելեան տարեցին փոխառութեան տարեկան արժէք 96 ր. 87 կ., երկրորդ 93 ր. 62 կ., երրորդ 93 ր. 62 կ։ Գուսաց 1 բոլոր Լանդանի վրա արժէ 24,75 պենս, ասուաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 211 մարկ 75 պֆ., փարիզի վրա արժէ 261 ֆրանկ 12 սանտիմ։

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՑ

Կ. ՊՕԼԻՍ, 27 տպրիլի։ Մինչեալ ընկերութեան փարատութիւնը փոխվեցաւ։ Գոհատար փեշտամարդնան նախագահ ընտրվեցաւ։ Այդ կազմակերպութեամբ ընկերութիւնը գեղեցիկ տարաստ է խոստանում և երկարութիւնը Հայաստանում կընդունի այսուհետև արուեստագործական և խիստ գործնական ուղղութիւն։ Մանրամասնները նամակով։

ՂՈՒԲԱ, 27 տպրիլի։ Այսօր 4 ժամին երեկոյեան մեծ բազմութիւն կազմեցաւ գործարանների փոքրիկներ փոխելու քաղաքային բանտից։ Նրանցից 17 հոգի ազատվեցան, 4 երեխեն բանվեցան, իսկ 33 հոգի կարոտացան փոխելու։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԷՌԻՆԻ